

ACC. N:R M. 15359 : 1 - 15.

Landskap: Skåne Upptecknare: Anna Skåhl, Gärsväs
Härad: Ingelstad & Järvestad Berättare: olika personer; se uppt. bla-
Socken: Tranis & Stiby Berättarens yrke: dens baksida.
Uppteckningsår: 1961 Född år i

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Emigration. s. 1-7.

LUF 103

Religiösa inslag i heminredningen.

LUF 106

s. 8-15.

7/3-61

Emigration.

Under åren 1880-1900 utflyttade många, både familjer och enskilda till Amerika från Tranås församling. Debet tillfällan var svåra under dessa år, dåliga förtjänster för både grovarbetare och hantverkare. Huru ungdom från lantbrukarkonhem reste. På en mindre gårdar kunde ej bundas arbete för uppväxande ungdomar och så blev det amerikareor. Aldersgrupperna voro myck mestadels mellan 15-25 år, ibland även äldre.

Mestadels var dålig ekonomi orsaken till resan. Oftast var det mannen som reste och efter något år hämtade han familjen. Från grannsocknen Onslunda var emigrationen särskilt stor under åren 1885-90. Som barn såg jag varje morgon skjutna lastade med folk och kofferter på väg till Sjöviöns station för arresa till Malmö vid de tiden båten gick. Jag minns hur ledsamt man tyckte det var. Orsakerna till emigrationen voro flera. Om någon

Luf 103

rakat i så stora skulder att de ej kunde betalas, enda utvägen var att rymma till Amerika vilket gick ganska lätt. Ganska lätt kom pojkarne undan väpnadtjänsten.

En annan orsak var också besvär från släktingar och bekanta, som beskriver hur bra de hade och goda arbetsförhållanden som fanns. Tidningar lockade många att resa.

Från en familj i Sliby med 7 barn reste 5 till Amerika. 2 döttrar kom tillbaka efter 35-38 år. Övriga stannade kvar jämte många hustrur. De flesta av dem bor i New York. Tidningar sändes ofta till släkt och vännar. "Nordstjärnan" innehöll artiklar om bekanta från byarna i omkring, detta bidrog nog till Amerikafiebern inte obetydligt.

Agentur minns jag ej att det förekom här omkring. Det var nog mest berättelser som kom från tidigare utvandrare. Emigrationsbeslutet blev nog i de flesta fall rätt fort bestämt. Förberedelsen för avresa tog ej så lång tid. En fru här som varit i Amerika i 18 år berättade att hon hämlat Præstebetyg på pastorns öga.

ditronen i Sliby när hon skulle resa 1894 detta lag
 i hennes bibel tills hon kom hem 1912 då hon lämnade
 det tillbaka på pastorsexpeditionen. Det var ej många
 papper som behöordes, om inte domstolens medborgarskap
 söktes. Då brukade en advokat anlitas. Någon känne-
 dom om det nya landet tog man ej reda på, man hade
 hört att det inte var så svårt att få arbete. Lädant
 tog man där det erbjöds. Hantverksmänn hade lätt att
 få arbete, liksom fick svenska flickor ganska snart
 anställning i familjer. Språket var rätt svårt i början.
 En brochyr med vanliga engelska ord kunde de få
 vid arvean. På arbetsplatser lärde de sig snart att
 kunna meddela sig med arbetsgivarna. Språket
 var användbart på många ställen och invandrarna
 deltog flitigt i dessa.

Vid arvean från Sverige medtog man mest kläder och
 något sänglinne. Allt packades i koffertar och säckar.
 Familjer med barn hade något sängkläder och lite

husgeråd. Vanligast avyttrades egendom och lören genom auktion. Var det en sak man särskilt fäst sig vid lämnades ^{den} till förvaring hos släktingar och vänner, ty många tänkte tjäna pengar och sen komma åter till Sverige. Reskostnaderna täcktes av vad föräldrarna inbringade. Många lånade pengar. Föräldrarna behövde på något sätt skaffa respengar till de barn som reste. De som rest tidigast, skickade biljett till systron som ämnade resa. Någon festlighet förestom ej, man sade farväl till vänner och bekanta, det var svårt att lämna hemmet och föräldrarna och alla vänner.

Resan gick till Malmö och därifrån till Köpenhamn. I Malmö hade "Gunnar" sin sitt kontor och därifrån ordnades avresan. Bagaget ordnades också.

Det var nog mest de närmaste släktingarna och vänner som tänkte på de avresande med sorg, övriga i byn doge det ganska litgiltigt, det var ju så vanligt med emigrationen.

Ombord bodde flera tillsammans i rätt stora hytter. De som voro från samma brett behövde hålla ihop och hjälpa varandra. Maten ombord serverades vid långa bord. De flesta hade en bra vaktkost med bestående av kembakad rågröd, smör, skinka ägg korv och ost. Inte många tyckte om maten som serverades, därför var färdkosterna bra att ha.

Vid ankomsten till Collis Island blev alla vaccinerade. Läkareundersökningen gällde mest utslag eller defekta äkommor. Finska personer fick gå fritt till väntande släktingar och vänner. Hemisfärerna hade varnarna blivit varnade för att följa med okända personer.

I de flesta fall var det någon bekant som mötte och förde dem till sitt hem eller till någon familj där de stannade tills de fick arbete. Under tiden svade de språket så de kunde några vanliga ord. Fru Wilson berättar att hon annonserade och fick många svar. Hennes system som rest

lidigast och kände till förhållandena hjälpte henne
så att hon fick plats i en familj där hon stannade
i flera år. De flesta härför stannade
i Newyork åtminstone ungdomar och hantverkar,
jordbruksarbetare och lantmän reste västerut
Illinois, Pennsylvania och Minnesota. Många har här
förvärvat stora gårdar. Janas bror bosatte sig i
Chicago. Kontakten med varandra uppehölls
medan de lidigast inflyttade och nykomling-
arna. Man var medlem av en svensk kyrka och
det blev samlingspunkten. I breven hem blev
det beskrivningar på hur stort och fint all-
ting var. Det var ju så helt annorlunda mot
hemma. Fru Nilsons föräldrar kunde ej nog förvåna
sig när hon beskrev den plats hon hade, allting
stortat med flera tjänare både svarta och
vita. Man skrev hem om de trevliga händelse-
na, men tog med de dåliga. Arbetet isynnerhet

jordbruksarbetarna, var hårt och klimatet besvärligt
men sådant skrev man inte om. Några brev
från Amerika har jag ej funnit.

När emigranterna varit i det nya landet en
tid böjades penningförsändelser komma till hemma-
varande. Det var ett gott tillkott för föräldrar
och syskon att få 5 eller 10 dollar. Ibland kom
en vacker duk eller något i klädoäg. När
någon från hembyn reste hem, hade alltid
paket sänts med till någon hemmavarande.

Fotografier sändes ofta hem. Genom penning-
gåvorna kunde de hemmavarand alltid skaffa sig
något, som de annars ej haft råd till.

Många återvände efter en del år, när de tjänat
i hög en summa så de kunde köpa sig en gård
och så stanna i Sverige. Andra kom tillbaka och
ordnade för föräldrar och syskon och sedan reste
tillbaka till Amerika.

Religiösa inlägg i Heminredningen.

Bruket att sätta upp bonader på väggarna är nog gammalt, men det var nog utslutande vävnader.

Syddes sådana blev nog vanliga under första delen av 1900-talet. Mönstren kom nog i stor utsträckning från Åkers Familj-journals Broderisavdelning Helsingborg.

En person skrev dit efter ett arbete, som sedan avritades och lönades ut till kamrater och vänner. Tankespråket ändrades efter olika smak. Det var ganska lätt att kalkera in nya bokstaver. Man sydde på linne, ibland rätt grovt, med längern eller pärlgarn i olika färger. Personer som voro religiöst sinnade valde mestadels en bibeltext: "Herren är min styrke" eller "Gud är min styrke". Frikyrkligt sinnade hade nog likadana texter. Andra tänkespråk: "Ett br är gott fast det är litet". "Lyss till grannar vid din moders hydda". Så var motivet: en sluga, en gran en sjö och strog omkring. I bankammarna var det ofta: "Gud som harer" d. v. s. d. v. s.

Luf 106

Från diktrykelsen *Harvannal* och andra dikter i *Folksamans Lärobok* togs många verser till bonader. I de flesta stugor och gårdar fanns sådana bonader, däremot har jag ej sett dem i någon prästgård. Att de blev så allmänna i hemmen berodde nog på att flickorna i sista klassen fick göra ett större arbete som de själva valde. När en hem med något nytt, skulle alla göra likadant. Materialt inköptes från *Frings-journalen*, något dyrt, något billigt. Det blev hela tavlor, som sen inramades. Bonaderna hängdes på väggen, någon gång över en dörr. Numera har de flesta lagts undan, det är ytterst sällan man ser någon uppe. Julbonader på ylleväv med julmotiv förfärdigas ännu men de användas endast under julen. Dessa säljas ofta på syföreningsauktioner ifall dessa hållas nära jul. Det hände att bonader såldes vid auktioner tidigare, vanligast omkring 1920-30.

Målningar över dörrar och glasrätningar har jag ej sett i hemmen här omkring, men däremot tänkespråks-

tafvel i kartongtyck samt tånksprikt, målade på glas
 var rätt vanliga. De köptes nog från John Fröberg
 Tinspång eller Hålin och Holm Tånjön. Det var nog mest
 i hem religiös lagging de förkom. Kanika mera inom
 finsliga hetsar. Dessa tafvel har till stor del försvunnit,
 nya tror jag inte köpas mera.

Oljemålningar och oljetyck har nu kommit i stället.
 Oljetyck som vanligt förkom i slutet av 1800 talet
 var Luther, Melancton, Oscar II samt Mannens och Krinans
 äldre. Nattraiden samt Kirustilden. De inköptes från
 samma firmor som föregående tafvel. För barn fanns
 tafvel som Skyddsängeln. Barnets aftonbin m fl, dessa
 hängdes över barnen sängar. Andra tafvel hade plats
 i vardagsrum och fönster. Vykort var det nog barnen
 som fäste upp ifall det var något riktigt ^{och} kort.

I byarna fanns det ofta en målare med konstnärlig
 anlag, som målade tafvel med motiv från naturen
 i trakt, eller gårdar och huset till någon av byborna

En målare i Lidinge har gjort många sådana målningar som nu pryder väggarna i många hem på Östskolan.

Fotografier av församlingens gäster voro ganska vanliga särskilt om det var en mycket uppmunrad predikant.

En fotograf: Linnichamm gjorde en tavla med kyrkan i mitten och sex fotografier av gäster, som tjänstgjort inom församlingen så långt tillbaka som det gick att få ett porträtt, ända till mitten av 1800-talet - 1920.

Detta kort inramades och upphängdes och finns fortfarande. Någon finurlig och sekt har ej funnits i Tranås o. Lidinge församlingar förrän på senare år då några anslutit sig till Pöngshörslan.

Bibelkyrkan har jag aldrig sett, tydligen har de ej funnits inom församlingen. Hos en familj såg jag en liten ställning med små byglor. Dessa inestöll skivorna lappas med bibelskrif. Tillverkat i hemmet, ganska gammalt.

I ett och annat hem finns en gipsbild av Thordaldens Kristus.

X

Vid dödsfall gjordes då ett altare med bilden i mitten och ljus på båda sidor. Något annat krusfio har nog ej funnits här i kyrkan. I kyrkan finns ett snidat sidant, skänkt av en bildhuggare krusfio för några år tillbaka.

I många hem finns nog en familjebibel. Den gick i arv, troligen till den som fick gården, oftast äldsta sonen. Förlöjningen skedde nog i närmaste stads bokhandel. Det var födelse- och dödsdagar som antecknades. Vi hade en sådan gammal bibel, fast anteckningarna har försvunnit. I den läste min far mycket ofta. Bibeln är tryckt 1752 i Norrköping.

Hos en familj i en grannförsamling låg en sådan gammal bibel alltid uppstagen på en buffe, med ett ljus på vardera sidan. Om det fanns anteckningar i den vet jag inte.

Något altare har jag aldrig sett i hemmen, inte heller i prästgården förrän 1930 då ny kyrklysestads tillträdde pastoratet. Vid vigseln på Pastors expedition

anordnades ett provisoriskt altare. Vid vigslas i hemmet fick vanligen en byrå hjünstjärna. Denna smyckades med en vacker vit duk, ljus och blommor eller växter.

Ett vackert hemvärd täcke blev brudmatta. Det var rätt vanligt med paller i hemmen. Skede man inte själv en lång pall lånades sådana hos gran-
narna. Vanligen kläddes de med vitt tyg så de skulle bli likadana.

Vid brändop i hemmet lades en vacker vit duk på ett bord samt blommor och ljus. Fanns ej blommor, sattes en krukväxt på bordet. Den vackraste skålen, som fanns, blev dopskål, antingen kristall eller silver
men också vanlig glasskål.

Någon särskild bönså till tror jag inte förskom här i trakten. Det var nog mest i finska kyrkans
levande ljus tändes på kvällen när gemensam
aftonbön hölls.

Vid någon avlidens födelsedag eller dödsdag tändes

Ljus vid den avlidnes fotografi om sådant fanns som blommor. Det var ej på alla ställen detta brukade.

Angående brukade blommor var det nog endast Krist Krossblomma som prässades och förvarades i Bibul eller Salmbok. Det var nog mest därför att denna blomma var så olik andra och inte vanlig. Någon särskild innsövd hade den ej. Palmer var nog sällsynta, de tycktes nog ej i de låga rummen. I prästgårdar och Herregårdar med stora ljusa rum gick det bättre. På ett och annat ställe har jag sett Palmen av papper, köpta på någon marknad.

Adventsljus tändes i prästgårdarna, frist på senare tid i allmogehemmen. Varifrån bruket kommet vet jag ej, möjligen från skolorna. Vi hade en stake på kaledern och ett av barnen fick tända ljuset vid morgontönen. Det brann sedan under kristindomstökningen. Bruket av Adventsljusen är av senare datum. Ljusen äro tända varje kväll hela julen

Julkrubbor har nog ordnats ganska länge, men ej varit vanliga hos allmogem förrän på 1930-talet. Det var i kyrkl. Ungdomskolorna de tillverkades och sedan såldes på auktion. På det sättet spreds de i församlingarna. Materialet var plywood, tak och tre väggar, krubba med barnet, Josef, Maria, Herodarna och baskjedjen samt några Palmblad, allt lövsägningsarb. Målat i vackra färger. Vid jul ordnas allt på ett litet bord. En sådan krubba ordnas i hem där det finns barn. Det är oftast de som får pynta så vackert de kan med bomull, små kvistar och ljus. Kanter sjunges de en julsing när allt är färdigt. En kyrka med präst, kloster och kyrkofolk får också plats intill krubban.

På sista tiden har det blivit ganska vanligt med en miniatyr av socknens kyrka som julpyntnad. Den har sin plats i ett fönster och en elektrisk lampa inmonterad. Riktigt vackert under julen.